

Asia: VN/12316/2019

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi kaivoslain muuttamisesta

Lausunnonantajilta toivotaan erityisesti vastausta seuraaviin kysymyksiin:

1. Varausjärjestelmään esitetään seuraavia muutoksia:

- alueellisia rajauksia,
- hehtaariperusteinen varausmaksu
- varausajan lyhentäminen
- varauspäätöksen sisällön tarkentaminen
- varaajan velvollisuus tiedottaa varausilmoituksen jättämisestä.
- Mitä hyötyjä näet esitetyissä muutoksissa? Mitä muita muutoksia ehdotat ja miksi?

Kaivoslain uudistukset parantavat maanomistajien oikeuksia ja ymmärrystä prosessin etenemisestä. Varauksia tullaan todennäköisesti tekemään aiempaa pienialaisempina ja tarkemmin harkiten. Kaivostoiminnan rajaaminen pois kansallispuistoista ja tiukennukset luonnonsuojelualueiden osalta vähentävät koettua ristiriitaisuutta kaivostoiminnan ja luonnonsuojelun välillä.

2. Onko keskeisten lakien soveltamisalojen rajat selvät: kaivoslaki, ympäristönsuojelulaki, luonnonsuojelulaki? Jos ei, miten tätä sääntelykokonaisuutta voisi mielestäsi selkeyttää?

Kaivoslakia on uudistettu huomioiden tuore hallituksen esitys luonnonsuojelulaiksi. Myös ympäristönsuojelulakia vuodelta 2014 on täydennetty viime vuosina asetuksilla mm. ilmanlaadun huomioimisesta ja YVA-prosessista. Tavoitteena on ollut, että lakien välillä ei ole ristiriitaisuuksia ja ne täydentävät toisiaan. On tärkeää, että uudistettava kaivoslaki huomioi viime vuosina lisääntyneen ymmärryksen ympäristön tilasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Kaivoslain tiukennus vesiensuojelukysymyksissä ja merkittävien luonnonsuojelualueiden poisrajaaminen osoittavat entistä parempaa lakien ja lain taustalla olevien tavoitteiden kytkeytymistä toisiinsa.

Lakien tarkastelukokonaisuudessa on oltava esillä myös kaivoksia koskeva verotus, koska sillä iso merkitys vastuullisesti toteutetun kaivostoiminnan kannattavuuteen Suomessa. Kaivosveron osalta kaivostoiminnan voiton verottaminen nähdään parempana ratkaisuna. Mikäli verotus kohdistuu malmiin, kaivosten toiminta-aika lyhenee.

3. Onko sinulla kokemuksia malminetsinnän aiheuttamista konkreettisista haitoista itsellesi, omaisuudellesi, harjoittamallesi elinkeinolle tai muutoin? Kerro niistä. Olisiko haitat voitu ehkäistä lupaehdoilla? Millaisilla?

Pohjois-Karjalassa malminetsinnän aiheuttamat konkreettiset haitat ovat olleet vähäisiä, paikallisia ja eivät ole nousseet laajemmin keskusteluun. Eniten huomioita on vanhoista malminetsintää varten kaivetuista kuopista, jotka on jätetty peittämättä ja vaikutuksista vedenlaatuun.

4. Kaivoshankkeet ja niiden vaikutukset eivät aina rajaudu yhden kunnan alueelle. Nykyisin kaivoksen maankäyttö on voitu ratkaista myös maakuntakaavalla, mutta jatkossa edellytettäisiin kuntatason kaavaa, millä vahvistetaan kunnan päätösvaltaa asiassa. Mitä vaikutuksia näet nyt esitetyillä muutoksilla olevan kaavoitukseen? Mitä ratkaisuja näet kuntarajat ylittävien vaikutusten huomioimiseksi?

Kunnan tulee voida päättää kaavoituksellaan merkittävistä maankäytön kysymyksistä alueellaan. Uusi kaivoslaki lisää merkittävästi kuntien päätösvaltaa edellyttäen kaivostoiminnan alueiden yleis- tai asemakaavoitusta. Maakuntakaavoitusta yksityiskohtaisempi kaavoitus edellyttää tarkkuustason nostamista sekä lisää vuorovaikutusta ja tietoisuutta kaivoshankkeen etenemisestä. Kaivostoimintaan liittyvä laaja ympäristövaikutusten tarkastelu huomioi myös sijaintikuntaa laajemmän näkökulman. Ratkaisujen keskiössä olisi kunta, jonka alueelle kaivos sijoittuu.

Kaivostoiminnan kytkeytyminen kunnan kaavoitukseen edellyttää kunnilta nykyistä enemmän resursseja erityisesti, jos kunta puoltaa kaivostoimintaa. Kaivostoimintaa käsittelevät kaavat voivat kerätä myös normaalia enemmän palautetta. Tämä saattaa nostaa kunnan päätöksenteon kynnystä aloittaa kaavan laadinta kaivostoiminnan mahdollistamiseksi.

Maakuntakaavan rooli voisi jatkossa tukea kuntakaavoitusta osoittaen esimerkiksi maakunnallisesti merkittäviä mineraalipotentialiaalisia alueita, joille kaivostoiminnan sijoittuminen on todennäköistä. Tämä kytkeytyy käynnissä olevaan maankäyttö- ja rakennuslain uudistukseen ja siihen, mikä maakuntakaavan merkitys tulee jatkossa olemaan.

5. Kaivoksiin liittyy kaksi erillistä vakuutta, kaivosvakuus ja jätevakuus. Kaivoslaissa säädetään kaivosvakuudesta, jota esityksellä täsmennettäisiin. Kaivosvakuuden tulisi kattaa kaivosten sulkemistoimet, kuten rakennusten, rakennelmien, tiestön ja sähköverkon purkaminen, mikäli kaivostoiminnan harjoittaja on varaton. Lisäksi kaivosvakuutta esitettäisiin laajennettavaksi poikkeavien tilanteiden turvallisuustoimenpiteisiin ja maanomistajakorvauksiin. Jätevakuudesta säädetään ympäristönsuojelulaissa ja lisäksi ympäristöministeriössä kehitetään ympäristövahinkojen toissijaisia vastuujärjestelmiä. Näetkö vakuussäätelyn kattavana vai onko vielä jokin ilmeinen aukko ja mitä se koskee?

Kaivosvakuudella pyritään turvaamaan toiminnan hallittu alasaajo. Uusi laki täsmentää vakuusmenettelyä etenkin turvallisen sulkemisen osalta, joka mahdollistaa nykyistä yksilöidymmät

ratkaisut ja kattavamman jälkiseurannan. Ympäristön tilan seuranta ja siihen puuttuminen tulee helpottumaan.

6. Esitysluonnoksessa ehdotetaan lupamääräyksiä saamelaisten perinteisille elinkeinoille aiheutuvien haittojen vähentämiseksi (51, 52 ja 54 §). Miten arvioit esitettyjen muutosten vaikutusta?

- ottaen huomioon saamelaisten oikeudet alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään, kulttuuriaan ja perinteisiä elinkeinojaan
- ottaen huomioon muut elinkeinot, kuten matkailun ja porotalouden

Kaivostoiminnan tulee huomioida saamelaisten oikeudet ja alueen muut elinkeinot, kuten matkailu ja porotalous. Kuntakaavoituksen roolin nostaminen tuo myös nämä kysymykset paikallisesti päätettäväksi. Lakiuudistuksessa on toisaalta sääntelyä malminetsinnän harjoittamisesta ja kaivosluvan myöntämisen edellytyksistä. Uuden lain mukana kaivoslupa ei saa heikentää merkittävästi asutus- tai elinkeino-olosuhteita. Tämä voi muodostua tulkinnalliseksi ja herättää runsaasti paikallista keskustelua.

Muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

Pohjois-Karjalalla on pitkät kaivostoiminnan perinteet ja uuden kaivoslain myötä niiden toivotaan jatkuvan. Maakunnassa on mineraalipotentialiaa ja osalla kunnista myös vahvaa tahtotila viedä eteenpäin kestävä, vastuullisesti toteutettua kaivostoimintaa. Lisäksi Pohjois-Karjalassa toimii GTK Mintec Outokumpu, joka tutkimustoiminnan kautta tuottaa ratkaisuja mm. kaivannaisalan kiertotalouden haasteisiin.

Kaivosten perustaminen tulee uuden lain myötä olemaan vuorovaikutteisempi ja myös ajallisesti vielä nykyistäkin pidempi prosessi. Lakiuudistus korostaa toiminnan pitkäjänteisyyttä ja vastuullisuutta. Kaivostoimijoille lakiuudistus merkitsee epävarmuuden ja kustannusten lisääntymistä. On mahdollista, että malminetsintä ja kaivosalan investoinnit vähenevät huomattavasti eikä raaka-aineresursseja voida hyödyntää. Tämä saattaa pitkällä tähtäimellä lisätä koko Suomen riippuvuutta tuontimineraaleista, sekä ohjata hankintoja maihin, joissa kaivostoiminta ei täytä vastuullisuuden kriteerejä.

Lakiuudistus voi myös lisätä kuntien välistä profiloitumista, jos saman laajan malmiesiintymän jakavista kunnista toinen suhtautuu myönteisesti kaivostoimintaan ja toinen kieltää kaavoituksella kaivostoiminnan kokonaan.

Hirvonen Vili
Pohjois-Karjalan maakuntaliitto - Lausunnon laatinut ympäristöasiantuntija
Jukka Nykänen

